

Андрушко Андрій Васильович,
завідувач кафедри кримінально-правової
політики Ужгородського національного
університету, доктор юридичних наук,
професор

МІЖНАРОДНЕ І НАЦІОНАЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ПРО НАСИЛЬНИЦЬКУ ПЕРЕДАЧУ ДІТЕЙ ВИЗНАЧЕНОЇ ГРУПИ ДО ІНШОЇ ГРУПИ ЯК ФОРМУ ГЕНОЦИДУ: ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ Й ТЛУМАЧЕННЯ

Відповідно до статті II(e) Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [1], а також статті 6(e) Римського статуту Міжнародного кримінального суду [2], однією з форм злочину геноциду визнається насильницька передача дітей національної, етнічної, расової чи релігійної групи до іншої групи (англ. оригінал: «Forcibly transferring children of the group to another group»). Водночас звернення до офіційних українських перекладів зазначених міжнародних актів засвідчує певні відмінності у формулюванні цієї форми злочину геноциду. Якщо в українському перекладі Римського статуту МКС йдеться про насильницьку передачу дітей цієї групи до іншої групи» [4], то в українському перекладі Конвенції про геноцид – про «примусове переміщення дітей такої групи до іншої групи» [3]. В національному кримінальному законодавстві (п. 5 ч. 1 ст. 442 КК України) вказана форма геноциду сформульована як «насильницька передача дітей з однієї групи в іншу».

Наведені відмінності, на мій погляд, необхідно проаналізувати докладніше, адже, коли йдеться про кваліфікацію злочину геноциду, навіть незначні варіації в перекладі можуть впливати на тлумачення норм.

Здійснений аналіз дозволяє дійти висновку, що переклад словосполучення «forcibly transferring children» як «примусове переміщення дітей» є некоректним з точки зору змісту та юридичної точності. Англійське слово «forcibly» означає «насильно, із застосуванням сили чи примусу», «transferring» – «передача», а не просто «переміщення». У правовому контексті йдеться про зміну контролю, опіки, соціально-правової належності, а не просто про фізичне переміщення в просторі. Натомість слово «переміщення» передає саме просторовий, фізичний рух – транспортування, переселення, евакуацію, що краще відповідає таким англійським термінам, як «relocation», «deportation», «displacement». Термін «transferring» має інституційно-соціальне значення і позначає зміну належності, правового статусу дитини – зокрема, передачу її в інші сім'ї, інституції або середовище, яке формує іншу ідентичність. Слід підкреслити: у випадку цієї форми геноциду йдеться не стільки про

фізичне переміщення, скільки про умисну зміну належності дитини до визначеної групи – з метою асиміляції або знищення групової ідентичності, знищення групи не лише фізично, а й через ліквідацію наступного покоління як носіїв культурної та національної тяглості. Інакше кажучи, суть аналізованої форми геноциду не в переміщенні дітей як такому, а в тому, що з цими дітьми відбувається опісля – зміна середовища, культури тощо. Відтак переклад англійського оригіналу «forcibly transferring» як «примусове переміщення» звужує зміст цього злочинного діяння і може бути хибно інтерпретований як суто територіальне або логістичне транспортування (переселення), тоді як у контексті злочину геноциду вирішальним є саме факт передачі дитини до іншої групи – через усиновлення, інституціоналізацію чи виховання в середовищі, яке цілеспрямовано заперечує її ідентичність. З огляду на це термін «насильницька передача», який вжито в українському перекладі Римського статуту МКС, а також у п. 5 ч. 1 ст. 442 КК України, є точнішим і змістовно адекватнішим перекладом відповідних положень міжнародно-правових актів; він повніше відображає сутність розглядуваного злочину – намір знищити групу шляхом вилучення її дітей і зміни їхньої ідентичності.

На відміну від українських перекладів Конвенції про геноцид та Римського статуту МКС, в п. 5 ч. 1 ст. 442 КК України йдеться про «насильницьку передачу дітей з однієї групи в іншу». Здавалося б, формулювання, наведене в національному кримінальному законі, стилістично та семантично довершеніше і саме йому варто віддати перевагу. Однак насправді між формулюваннями «передача дітей цієї групи до іншої групи» і «передача дітей з однієї групи в іншу» є доволі серйозна відмінність. Формулювання «діти цієї групи» не лише прямо відтворює англійський оригінал тексту («children of the group»), а й підкреслює, що йдеться про певну визначену групу (національну, етнічну тощо), а відтак відповідає правовому контексту злочину геноциду. Натомість вжите в КК України формулювання «дітей з однієї групи в іншу» не фіксує, що саме ця конкретна, визначена група є об'єктом знищення. Це має важливе значення для юридичної кваліфікації, адже в Конвенції 1948 року та Римському статуті МКС йдеться про знищення саме певної ідентифікованої групи як такої – повністю або частково. З огляду на це той варіант формулювання, який сьогодні маємо в національному кримінальному законі, потенційно ускладнює правове тлумачення наміру знищити саме цю групу.

Різниця між «до іншої групи» та «в іншу групу» є менш суттєвою і стосується переважно стилістики, однак у правовому контексті (зокрема, у розглядуваному) навіть ці тонкощі можуть мати значення. Йдеться не стільки про лінгвістичну правильність (обидва варіанти граматично коректні), скільки про смислове забарвлення і потенційну інтерпретацію. Тому варто звернути увагу на те, що вислів «до іншої

групи» точніше передає напрямок передачі дітей, не вказуючи на їх повноцінне включення до цієї групи, тоді як конструкція «в іншу групу» може (хоч і не обов'язково) натякати на інтеграцію як результат передачі. У контексті визначення злочину геноциду важливо чітко фіксувати факт дії, а не її ймовірні наслідки, адже в згаданих вище міжнародно-правових актах йдеться про сам факт насильницької передачі дітей визначеної групи до іншої, з метою знищення групи як такої – а не про інтеграцію чи «вливання» дітей в нову спільноту. Вживання фрази «в іншу групу» може мимоволі припускати, що діти не лише передані, а вже стали частиною нової групи, вже «вписані» в її структуру. Це може звучати як наслідок передачі, хоча в юридичному контексті важливо акцентувати на дії як такій – незалежно від того, що станеться далі¹. Таким чином, формулювання «насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи» є оптимальним варіантом перекладу відповідного положення, що міститься в міжнародно-правових актах, і саме так варто викласти розглядувану форму злочину геноциду в тексті статті 442 КК України.

Список використаних джерел

1. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide / United Nations Treaty Collection. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-1&chapter=4&clang=en
2. Rome Statute of the International Criminal Court / International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>
3. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1948 р. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text
4. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

¹ Зміна належності дитини до іншої групи, про яку йшлося вище, не є окремим юридичним елементом складу злочину геноциду у формі насильницької передачі дітей. Вона описує зміст і мету такого діяння та пояснює, чому воно включене до переліку геноцидних актів. Натомість об'єктивну сторону цього злочину, яка підлягає встановленню у правозастосуванні, утворює саме факт насильницької передачі дітей визначеної групи до іншої, вчинений зі спеціальним наміром знищити цю групу повністю або частково. Таким чином, концептуальний акцент на руйнуванні ідентичності наступного покоління узгоджується з юридичною вимогою фіксувати передусім сам акт передачі незалежно від того, що відбувається з дітьми після нього.